

În eseuul său intitulat „Un umanist contemporan”, care apărea în „Viața românească” din iunie 1965, criticul și istoricul literar George Ivașcu aprecia în legătură cu marele Om, cel care trecuse de curând în neființă: „Personalitate proteică a culturii românești, George Călinescu ilustrează conceptul de umanism contemporan în semnificațiile lui cele mai profunde.

INDEPENDENȚA ROMÂNĂ

Spirit de amplitudine și vigoare renașcentistă, Călinescu dă în cele mai diverse sectoare de activitate artistică opere fundamentale, sinteze strălucite ale gândirii critice și estetice a timpului, mesaje durabile în viitor. E deopotrivă savant și romancier, poet și istoric literar, dramaturg și ziarist, critic literar și profesor, moralist și reporter, dar niciuna din aceste caracterizări luată singură nu este concludentă. Profilul său spiritual polivalent are o unitate ineluctabilă, alimentată de vibrația geniului creator. Lui Călinescu îi este proprie <<pornirea vijelioasă de a depăși liniile timpului și a ieși ca un vulcan formidabil dintr-un ocean pacific, desființând neantul.>> Sunt cuvintele prin care scriitorul își caracterizează alterego-ul literar, arhitectul Ioanide. Îi este deci proprie acțiunea, acțiunea incandescentă pe planul dezbaterii de idei, dar și în planul concret al existenței.” Gheorghe Călinescu a fost fiul Mariei Vișan, înfiat de familia Constantin Călinescu din Iași. A urmat școala primară la Iași și București, gimnaziul „Gherghel Șincal”, liceul „Gheorghe Lazăr” și Facultatea de Litere (1919-1923) la București, iar studiile de specializare la Școala Română din Roma (1923-1928). Publică în 1930 două memorii asupra propagandei catolice în Țările Române. În 1928 profesează la un liceu din Timișoara, apoi la București între 1928 și 1935. Colaborează la revista „Roma”, „Universul literar”, „Viața literară”, „Sburătorul”, „Gândirea” și editează singur „Sinteza” (1927) și „Capricorn” (1930). Din 1933 va fi codirector cu Mihai Ralea la revista „Viața Românească”. Își va lua doctoratul în litere la Universitatea din Iași cu o teză despre manuscrisul eminescian „Avatarii faraonului Tla” (1936). Va fi conferențiar universitar de estetică și critică literară la Facultatea de Litere din Iași (1937). În 1939 editează, la Iași, „Jurnalul literar”, foaie de critică și istorie literară. Din 1945 va deveni profesor de istoria literaturii române moderne la Facultatea de Litere a Universității din București și membru al Academiei din 1949. A condus periodicele „Tribuna poporului” (1944), „Lumea”(1945) și „Națiunea”(1946), „Studii și cercetări de istorie literară și folclor” (1952) - revista Institutului de Istorie Literară și Folclor, al

cărei director a fost din 1949 până la sfârșitul vieții. În 1948 a realizat o călătorie în Uniunea Sovietică pe care a expus-o în volumul „Kiev, Moscova, Leningrad” (1949) și o alta, în Republica Populară Chineză, despre care a scris volumul „Am fost în China nouă” (1953). Va fi rechemat ca profesor onorific la Facultatea de Litere din București (1961). A publicat monografii: „Viața lui Mihai Eminescu”-1932, „Opera lui Mihai Eminescu” I-IV (1934-1936), „Viața lui Ion Creangă”-1938, „Nicolae Filimon”-1959 și „Grigore M. Alecsandrescu”-1962, o monumentală „Istorie a literaturii române de la origini până în prezent”-1941, un compendiu de „Istoria literaturii române”-1945, studii, conferințe și eseuri („Principii de estetică”- 1939; „Impresii asupra literaturii spaniole”-1946), romane („Cartea nunții”-1933; „Enigma Otiliei”-1938; „Bietul Ioanide”-1953; „Scrinul negru”-1960) versuri („Poesii”-1937 ; „Lauda lucrurilor”-1963), teatru („Șun sau calea netulburată”-1943), efemeride („Cronicile optimistului”-1964). A tradus integral poezia lui Horațiu, a publicat în reviste versiuni din

Carducci, Foscolo, Panzini, Gozzi, Metastasio, Cazotte, Guicciardini, Sterne, Grimmshausen ș.a., iar în volum, „Un om sfârșit” de Gaetano Papini (1923). George Călinescu a fost apreciat de la început, chiar de Garabet Ibrăileanu, pentru monografia „Viața lui Mihai Eminescu” (1932), biografie literară neromanțată, scriere inimitabilă, întemeiată pe documente, căreia i se consacră și un amplu studiu privind

filosofia, cadrul psihic, cadrul fizic, tehnica, locul în literatura română și universală. Studiul despre operă (inițial în cinci volume, refăcut apoi în două volume, precizând temele romantice, tehnica interioară, tehnica exterioară, cu întregiri în privința culturii poetului și a descrierii operei. Esențială este relevarea operei postume, aproape necunoscută.) Monografia a rămas neîntrecută sub raport documentar și

critic. Tot un portret saintebeuvian este monografia dedicată lui Ion Creangă (1938), cu biografia mai întinsă decât studiul operei, socotind farmecul acesteia inanalizabil. La ediția a doua titlul devine „Ion Creangă. Viața și opera” (1964), descoperindu-i specificul în jovialitatea de tip rabelaisian, cunoașterea de sorginte folclorică, erudiția paremiologică și fabulosul realist. Cele două monografii sunt urmate de „Istoria literaturii române de la origini până în prezent” (1941), în care le compendiază strălucit. Monografiile „Nicolae Filimon” (1954) și „Grigore M. Alecsandrescu” (1962), modele ale genului prin amănuntele biografice, amploarea analizelor și finețea interpretărilor. În 1939, în „Principii de estetică” și în 1947, în eseu „Istoria literară ca știință inefabilă și sinteză epică”, Călinescu și-a definit principiile sistemului său critic și metoda sa istoric-literară, concepând istoria literaturii ca pe un scenariu dramatic, ca pe o epopee prin care putem determina capacitatea de creație a poporului român și trăsăturile caracterului național. Putem constata puterea de mișcare a lui George Călinescu în toate perioadele literaturii române: veche, modernă și contemporană, judecându-le după criteriul estetic. Marchează formarea limbii române, valorile expresive ale lexicului moștenit și împrumutat, contribuția traducătorilor de cărți bisericești, formele cronicarilor, polemismul lor, lirismul lui Dosoftei, stilul oratoric la Antim Ivireanul, gândirea și imaginația fabuloasă la Dimitrie Cantemir, întâiul nostru romancier original. Pentru epoca luminilor va aprecia pe clasicii întârziați, boierii Văcărești, Goleștii, Ion Budai-Deleanu, Conachi, Asachi. Urmează romanticii, cântăreții ruinelor, damnații și mesianicii utopici (Ion Heliade Rădulescu), inițiatorii spiritului critic - Mihail Kogălniceanu, Nicolae Bălcescu, Alecu Russo. Ctitor al prozei este Costache Negruzzi, inimitabil umorist - Anton Pann; romantic macabru și exotic, cu vers muzical - Dimitrie Bolintineanu, închinându-i o adevărată monografie lui Vasile Alecsandri, poet oficial al momentului preunionist, ori

al cuceririi independenței naționale. Al. Odobescu este remarcat drept creator al eseului, Nicolae Filimon - al romanului, B. Petriceicu Hasdeu - al dramei istorice. Pentru George Călinescu, Junimea reprezintă marea noastră perioadă clasică. Remarcă arta polemistului la Titu Maiorescu; Mihai Eminescu este socotit poetul național; Ion Creangă și Ioan Slavici - marii prozatori rurali, iar I. L. Caragiale este

moralistul clasic, cu unele înclinații spre naturalism. Al. Macedonski, un neoromantic byronian și simbolist preraphaelit, Duiliu Zamfirescu creează romanul ciclic, Barbu Ștefănescu Delavrancea, Ioan

Al. Brătescu-Voinești și George Coșbuc ilustrează romantismul provincial și rustic. Este apreciată școala Contemporanului, prin efortul de analiză al lui C-tin Dobrogeanu-Gherea și temperând vechiul Alexandru Vlahuță. Reliefează sămănătorismul ca pe o mișcare precis conturată, cu tendința sa mesianic-națională (Șt. O Iosif, Octavian Goga, Nicolae Iorga, Mihail Sadoveanu, Ion Agârbiceanu); poporanismul, cu teoria specificului național are drept reprezentanți pe Garabet Ibrăileanu, Calistrat Hogaș, Jean Bart și Gala Galaction. Simbolismul sub influență franceză este marcat de Ștefan Petică, Dimitrie Anghel, Ion Minulescu și George Bacovia. Pentru perioada 1920-1940, George Călinescu consacră un prim capitol romancierilor prin romanul gloatei lui Liviu Rebreanu, romanul proustian al Hortensiei Papadat-Bengescu și Camil Petrescu, romanul copilăriei cu Ionel Teodoreanu, romanul-fluviu cu Constantin Stere. Urmează modernismul, reprezentat teoretic de Eugen Lovinescu, iar în poezie de Tudor Arghezi, Adrian Marino, Al. Phillippide. Intimiștii (Perpessicius și Emil Bucuța) fac poezia paternității și proză etnografică, tradiționaliștii (Ion Pillat, Benjamin Fundoianu, Ilarie Voronca, Zaharia Stancu) autohtonizează simbolismul; ortodoxiștii (Vasile Voiculescu, Lucian Blaga) adepți ai miracolului, Blaga având propria sa doctrină, a „misterului”. Avangarda îi înglobează pe dadaiști, suprarealiști, ermetici (Tristan Tzara, Urmuz, Ion Barbu, Ion Vinea, Matei I. Caragiale). Ultimele două capitole privesc alte orientări din epocă (critica lui Paul Zarifopol, Mihai Ralea, Tudor Vianu, Pompiliu Constantinescu, Șerban Cioculescu), proza memorialistică și documentară, noul roman citadin, literatura feminină, poezia profesiunilor, poezia provincială și tânără, noua generație cu filosofii neliniștii, aventurii și experiențelor și romancierii gidieni (Mircea Eliade, Anton Holban). Sclipitoare sunt „Impresiile asupra literaturii spaniole” (1946), nu o istorie a literaturii, ci observații asupra spiritului iberic prin ideea de onoare, picaresc, umor democratic, tipul donjuan, tipul mijlocitoarei (La Celestina), literatura marială, tema singurătății, tema înțeleptului, tema viața e vis, tema nebuniei. Remarcabile microeseuri despre artă, opere și autori se află în „Cronicile optimistului”, publicate săptămânal în „Contemporanul”, cu câteva reluări din „Cronicile mizantropului”, publicate sub pseudonimul Aristarc, în „Adevărul literar și artistic”, „Jurnalul literar”, „Vremea” și „Lumea”. „Studii și conferințe” (1956) și „Estetica basmului”(1965) formează alte preocupări ale criticului și istoricului literar. În 1933, George Călinescu editează „Cartea nunții”, dovedind că este un romancier înăscut, fără a-i da amplitudine, dar, de la acest tip de roman liric, prozatorul trece la „Enigma Otiliei”(1938), roman obiectiv, de tipologie, balzacian, citadin, cu cea mai bogată galerie de caractere din literatura română. Costache Giurgiuveanu este avarul afectuos față de Otilia Mărculescu, pupila sa, Stănică Rațiu, ginerele Aglaei Tulea este un arivist întreprinzător ce se îmbogățește printr-o lovitură, smulgându-i banii lui moș Costache, pricinuindu-i un atac de apoplexie. Felix este tânărul îndrăgostit timid și bine crescut, Leonida Pascalopol, un bărbat matur, generos și altruist, înțelege capriciile unei femei, se va căsători cu Otilia, spre a-i acorda apoi libertatea, Simion Tulea, tutelat de nevastă și alienat, Titi, fiul său, prea mult rămas sub influența maternă, Weismann, colegul lui Felix, viitor medic cu simț practic, dr. Vasiliad, un sceptic. Aglaea este femeia voluntară care-și domină familia, distrugând-o, Olimpia, nevasta plată a lui Stănică va fi părăsită de arivistul ei soț, Aurica, fata invidioasă, va rămâne veșnic nemăritată. Otilia este un personaj în continuă devenire, care-și schimbă în permanență identitatea. Ea se definește prin comportament, rezultat din fapte, acțiuni, gesturi, vorbire, gânduri, vestimentație, hotărâri. Otilia rezumă drama feminității. Cuplul Felix-Otilia deține un rol important în structurarea materiei epice. Scriitorului i s-au recunoscut puterea de a observa umanitatea sub latura morală și a face clasificare caracterologică, dar și puterea de a zugrăvi un mediu, tot după metoda aceluiași Balzac și multe alte calități imposibil de redat detaliat într-o evocare exhaustivă, întrun spațiu limitat. George Călinescu va fi un romancier activ și în perioada postbelică prin amplele romane „Bietul Ioanide” (1953) și „Scrinul negru”(1960). În cazul primului dintre cele două, intenția autorului este de a arăta eroi complecși, fiecare având o concepție despre univers. Arhitectul Ioanide își pierde amândoi copii -Tudorel și Pica - absorbit fiind de profesiunea lui. În mare parte, „Scrinul negru” este romanul unei femei de lume, al Caterinei (Caty) Zănoagă-Ciocârlan-Gavrilcea, un fel de doamnă Bovary, căreia, de-a lungul existenței i s-au împlinit toate aspirațiile și ar mai fi avut de urcat, dacă n-ar fi fost devorată în final de un cancer. Romanul

este o satiră existențială a aristocrației în ruină. G.Călinescu, prin scrisul lui ieșea în întâmpinarea urmașilor, spunând: „De departe, din ce în ce mai vibrant, ca o harfă eoliană, am auzit cu urechile spiritului cuvintele: spre Viitor.” Și el a fost și este un Om al Viitorului.

Cleopatra Luca

INDEPENDENȚA ROMÂNĂ

Apare sub egida Fundației Literar Istorice „STOIKA”

Independența prin cultură